

Duplum

5089

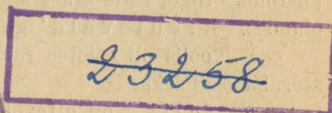
Dr. P. Kurell.

Akadeemiku prof. Köhler-Viljandi õlimaali järele.

A-5 089 -
II

A. Liius -
2. XII. 1926.

2

Philipp Karell'i elu ja arstiline tegevus.

Prof. dr. A. Liius — Tartu.

Dr. Philipp Karell sündis 10. detsembril 1806. a. Tallinnas sakste teenija pojana. Tema isa Jakob oli sündinud Hageri kihelkonnas Haibla mõisa „Kondi Jüri“ talus, pärast Haibla mõisas toapoisiks ja aidameheks olnud. Siin abiellus ta vaeselapse „Kõstri Tõnu“ tütre Mariega. Mõisa härrased andsid talle perekonnanimeks Jakobson, sest ka tema isa oli Jakob olnud. 1791. a. asus üks mõisa preilidest Tallinna elama ja talle anti Jakob Jakobson päristeenijaks kaasa. Tallinnas astusid Jakobson'id Pühavaimu koguduse liikmeks ja võtsid elavalt osa ka Herrnhuti liikumisest. Nad on olnud vagad ja usklikud inimesed, ka õige muusikalised.

Jakob Jakobson suri Tallinnas 1824. a. 65 a. vanuses ja on maetud Pühavaimu koguduse Kalamaja surnuaiale, kus ka ta abikaasa puhkab.

Jakobson'idel oli 10 last, neli poega ja 6 tütar. Nende esimene poeg Carl Friedrich, kes väga muusikaandeline, sai Moskva ooperi esimeseks

1) Kõik kuupäevad on uue kalendri järele, vanale 12 päeva juurde arvates.

tenoriks. Tema on muutnud oma nime Karell'iks, millise nime ka võtsid kõik teised perekonna liikmed omaks. Nime muutmine on toimunud 1818. või 1819. a.

Jakobi noorim poeg Ludwig Johann on olnud 42 a. Raplas köstriks ja seal suurt lugupidamist võitnud. Jakobi vanem tütar Frederika Johanna abiellus Kullamaa köstri Johann Bernhard Hirsch'iga. Sellest abielust sündis 9 last, neist oli seitsmes poeg Gustav, pärastine Aleksander III ja Nikolai II ihuarst.

Philipp oli vanemate üheksas laps. Oma esimese koolihariduse sai ta Pühavaimu kiriku algkoolis, selle järel käis ta Tallinna Kreiskoolis ja 1820.—1826. a. kubermangu gümnaasiumis. Sügisel 1826. a. astus ta Tartu ülikooli arstiteadust õppima ja lõpetas selle 28. mail 1832. a. doktori aukraadiga.

Üliõpilase põlves on ta olnud ühes Kreutzvald'iga korporatsiooni „Estonia“ liige, selle elust elavalt osa võtnud, muu seas ka selle esimeheks olnud¹⁾. Kreutzvald'iga jäi ta kuni surmani sõbralikku vahekorda.

Ülikoolis oli esiotsa raske läbi saada, kuid juba 1828. a. sai ta kroonu abiraha osaliseks.

Karelli'l oli ettevõtlikkust ja ka õnne elus. Juba 19. juunil 1832. a. nimetati ta Peterburis ihukaardiväe rügemendi arstiks. Siin on ta usinasti oma teadmiste laiendamise ja süvendamise sihiks edasi töötanud. Soliidid teadmised ja osavus tegid Karell'i peagi seltskonnas väga otsitavaks arstiks ja kolleegide hulgas lugupeetud meheks. Ka teenistuses ei jäänud edasi saamine tulemata, 1834. a. nimetati ta nooremaks arstiks teise ratsa kaardiväe kūrassiiri rügemendi, mille ülemaks oli keiser Nikolai I ja 1838. a. sama rügemendi staabi arstiks, millisele kohale ta jäi kuni 1855. a., 1840. a. saadik täites ühtlasi ka kindralstaabi arsti kohuseid.

Peterburi õueringkonnas äratas sel ajal tähelepanu prof. Martin Mandt, Saksamaa mees, endine ülikooli professor. Ta tuli 1835. a. Peterburi suurväestinna Helena Pavlova koduarstina. Pärast sai ta Nikolai I ihuarstiks. Mandt juhatas Peterburis üht väikest haigemaja ja pidas seal oma algatusel sõjaväe-arstele loenguid. Neist loenguist võttis ka Karell osa. Ta töötas seal mõned aastad ja võitis oma täpsa ja kohusetruu tööga professori lugupidamise ja usalduse. Selle kohta kirjutab prof. Mandt oma mälestusis²⁾: „Ma kogusin talveti korralikult enese ümber mõnda 20 nooremat ja vanemat arsti, et pidada haigevoodi ääres hospitalis kliinilisi loenguid. Ratsa kaardiväe rügemendi arst härra dr. Carel kuulus 2½ a. mu tähelepanelikumate kuulajate hulka, mis puutub mu ettekandesse, samuti ka mu isikusse. Heameelega ja vastutulelikult toimetas ta palju väikesi asju, mis kliinikus tihti õpetaja ja õpilase vahel tarvilikud. Ta oli väike, kahvatu mees, tagasihoidlikkude, peaaegu alandlikkude maneeridega. . . Kui mitte vaimuga, siis oli see veel noor mees ometi oma ülespidamisega minusse muljet avaldanud ja ma austasin teda paljudel korral iseäralikult. Ta oli Eestimaa talupoja poeg ja oli oma eesnimest Karehl (Carl rahva keeles) oma praeguse sugunime

1) St. Petersburg. med. W. 1886, nr. 34, lk. 311.

2) Prof. Martin Mandt, Ein deutscher Arzt am Hofe Kaiser Nikolaus I. von Russland. München u. Leipzig 1923, lk. 371—373.

Carel teinud. Vaeva ja murega oli ta headtegevate inimeste abil võinud ettekirjutatud akadeemilist arstiteaduslist studiumi läbi teha ja juhus oli teda hiljemini kindrali proua von Meyendorffi purunenud vankri juurde viinud, kelle mees, tol ajal nimetatud rügemendi ülem, teda esimesel juhtumisel Peterburi rügemendiarstiks tõi. Esimesel nooruseajal oli perekond Krusenstern poisi heategija olnud.

Kui tema mu kliinikust teada oli saanud, esitas ta ennast minule ja astus siin, nagu tähendatud, tööle. Kui 2¹/₂ a. järel tõusis tarvidus keisrile kedagi nooremat arsti reisidele kaasa anda, kes mu süsteemi järele teda edasi võis arstida sel ajal kui meie üksteisest lahutatud olime, langes mu valik kaunis loomulikult härra Carel'i peale, kes seda kergemini keisri poolt vastu võeti, et viimane oli teda näinud rügemendi hospitalis.

Ma mäletan veel praegu neid imestuse ja tänu pisaraid, kui ma Carel'ile ühel hommikul oma toas tema peale langenud valikust ja sellega ühenduses olevaist tingimustest teatasin. Sellest ajast peale reisib see nõnda mahe, tagasihoidlik ja õppehimuline doktor keisriga ja sai — ordineid, nagu see sarnaseil juhtumisel on harilik viis.“

Karell'i ilmumist Nikolai I ette kirjeldab ta biograaf õpetaja M. Lipp järgmiselt: „Teie olete sakslane!“ ütleb keiser dr. Karell'i vastu, nägusat meest, kes laitmata oma ülespidamises, nõtke ja paenduv oma liikumises, nähtava meeleheega vaadeldes. „Ei, majesteed, ma olen eestlane“, oli Philipp Karell'i vastus, „ma olen vaese eesti talupoja poeg“. „Eestlane,“ tähendab nüüd keiser omalt poolt, „vaese talurahva laps! Seda enam meeldite mulle. Teie jääte minu teenistusse.“

See oli 1849. a. Nüüd oli Karell keisri saatjaks nii sise- kui ka välismaal ja seda kuni Nikolai I surmani 1855. a. 1853. a. nimetati ta au-õuearstiks.

Lugupidamine Karell'ist oli keisrikojas üldine ja kohe peale Nikolai I surma nimetas Aleksander II teda omagi ihuarstiks. Karell jäi ka Nikolai I proua, keiserinna Aleksandra Feodorovna ihuarstiks kuni viimase surmani 1866. a. Ta võitis ka Aleksander II täieliku usalduse ja keiser nimetas ta 1862. a. oma isiklikuks arstiks.

Ka välised austuse ja lugupidamise märgid ei jäänud tulemata. Karell nimetati 1867. a. salanõunikuks, ta oli paljude sise- kui välismaade ordenite kavaler ja mitmesuguste komiteede auliige.

Karell lahkus 1879. a. teenistusest, olles seega 30 a. Vene keisreid ustavalt teeninud. Temale määrati pension, mis on olnud seisuse kohane, otse vürstlik.

Karell võttis seltskondlikust tööst õige agaralt osa. Ta oli üks Vene Punase Risti asutajaist 1867. a., samuti ka Evangeeliumi Sõjaväe Laatsareti eestseisuse liige, siseministeeriumi arstilise nõukogu liige, sõjaministeeriumi õpetatud arstilise komitee auliige, Peterburi saksa arstideseltsi auliige ja Pirogovi arstideseltsi liige. Viimase koosolekuil ei olla ta iialgi puudunud.

Karell on esimesena Venemaal tärkliiskõidist luumurdude ravimisel tarvitama hakanud; samuti on ta vene sõjaväes sanitaarroodude organiseerimist algatanud 1).

1) Русский Биографический Словарь, С. Петерб. 1897.

Karell'il ei puudunud ka head tuttavad ja sõbrad tuntud teadusemeeste hulgas. Ta on tihti Karl Ernst v. Baer'i ja Aleksander v. Middendorff'iga kokku puutunud. Iseäralises sõbralikus vahekorras olnud ta Pirogov'iga¹⁾. Nad on sinasõbrad olnud ja see sõprus on 50 aastat, kuni Pirogov'i surmani 1881. a., kestnud. Karell on oma sõpra, kui ta oli surmavoodis haige, Podoolia kubermangu vaatama sõitnud.

Oma kodumaa ja rahva elu on Karell'i alati huvitanud. Ta on sellega surmani ühendusse jäänud. Sellest annavad selget tunnistust Köhler-Hurt'i ja Kreutzvald-Schiefner'i kirjad. Karell on käinud tihti Tallinnas, viibinud Haapsalu lähedal Ungru mõisas, Hageris oma vanemate hälli kohta vaatamas käinud ja Raplas oma venda külasthanud. Neil käigel on ta kokku puutunud mitmesuguste kodumaa rahvakihega.

28. mail 1882. a. pühitses Karell oma 50 a. doktori juubelit. See on kujunenud talle suureks auavalduspiduks, nii venelaste, sakslaste kui ka eestlaste poolt Peterburis. Ka kodumaa ei ole teda sel puhul unustanud. Tartu ülikool valis ta oma audoktoriks, Tallinn — aukodanikuks, Õpetatud Eesti Selts — auliikmeks.

Paljude teiste auavalduste ja aadresside hulgas väärib tähelepanu Peterburi saksa arstideseltsi oma, mis ära trükitud Venemaa saksa arstide häälekandja²⁾ esikohal. Aadressi pealkiri „Doctor Philipp Karell“ on trükitud kuld-tähtedega ning nime esimesed tähed ilustatud. Toome selle teksti täielikult:

„Kõrgesti austatud härra kolleeg! Teie juubelpäev on ka meile kõigile ilusaks pidupäevaks, kes meie Teies saksa arstideseltsi lugupeetud liiget hindame ja austame.

Oma 50 a. kutsetegevuse vältel olete teie suutnud alati ja igalpool maksma panna neid põhimõtteid, mille hooldamine on meie ühingu eesmärgiks ja millised peavad olema meie olemise ja tegevuse nurgakiviks. Elava agaruse ja rikkaliku eduga olete Teie alati arstiteaduse teaduslike ja praktiliste küsimuste lahendamises osa võtnud; alati olete Teie ennast juhtida lasknud ainult soovist, head ja tublit korda saata ja omas tegevuses ainult arstilise töö aatelisi sihte silmas pidanud. Seda Teile täna tagasihoidmatult välja ütelda loeme meie enesele auks.

Lubage meile ka seda tänulikult tunnustades meelde tuletada, et sellel kõrgel seltskondlikul kohal kuhu Teid Teie teenete kohaselt kutsuti, Teie otsekohene ja armastuseväärne isik ikka samaks on jäänud, milline Teid Teie üliõpilase ajast saadik sõbrule ja kaasvõitlejale armastatavaks ja austatavaks on teinud.

Võtke vastu, kõrgesti austatud kolleeg, meie sooja õnnesoovi sellel haruldasel juubelpidul, mida meie täna ühes Teiega pühitseme.

Võiksite Teie meile ja tervele arstilisele seisusele, mille ehe Teie olete, nõrkemata tööjõus ja värskses veel kauaks aastaiks hoiduda. Seda andku Jumal“.

Vähem hindamist leidis Karell tolleaegse vene arstiteadusliku kirjanduse poolt. Nii kirjutab „Vratš“ 1882, nr. 21: „16. mail pühitseti dr. Ph. J. Karell'i, kelle nimi on ühenduses piimravi levimisega, 50 a. juubelit. Sellest

1) St. Petersb. Med. Woch. 1886, nr. 34 lk. 312.

2) „St. Petersb. Mediz. Wochenschrift“ 1882, nr. 20.

juubelipidust võtsid peaasjalikult kõrged isikud ja saksa asutiste ja seltside esitajad osa“.

Oma väljanägemise poolest on olnud K a r e l l väga keiser Vilhelm I sarnane. Teda on isegi Vilhelmiga ära vahetatud.

Prof. E. Berendts, 1) kes teda ise on näinud, kirjutab temast: „C a r e l l oli väga ilus kuju oma hõbevalgete juukste, vurrude ja põsehabelega. Ta oli imestust äratavalt vana keiser Vilhelm I sarnane“.

Dr. E. J a n n s e n 2) kirjeldab K a r e l l'i järgmiselt: „Dr. K a r e l l oli parajasti 75 a. vanaks saanud. Kehaehitus veel kaunis hea, niipalju kui pikk rüüd selle üle otsustada lubas. Kasv vähe alla keskmist, sirge, kõnnak kaunis nobe ja kõbus. Üldine mulje tragi, ei annud vanaduse-kõrgusest mingit tunnistust. Habet ei olnud. Ja kuidas ma pean silmi ja palet kirjeldama? Ei olnud ma siamaale lahkemaid silmi peale ema ja isa omade näha saanud; näojume priske. Dr. K a r e l l'i pale näis elumuredest ja tormidest puutumata jäänud olevat, vanadusekortse ei olnud temas pea sugugi“.

Oma viimased eluaastad veetis K a r e l l Peterburis Jelagini saarel keisrikoja suvelossis. Ta suri 30. augustil 1886. a. mao-vähktõppe ja maeti Sergiuse kloostri surnuaiale. Matuseist on osa võtnud keiser Aleksander III ise ja tema vennad Aleksei ja Vladimir ja keiserinna on lasknud elavaist lillist pärja ta hauale panna. 24. aprillil 1900 suri ta abikaasa (sünd. Marie Lebeau, prantslanna) ja maeti oma mehe kõrvale.

Paljud ajalehed tõid K a r e l l'i surma puhul artikleid, mis osalt sügavasti tuntud, muuseum Petersb. Med. W. (1886, nr. 34).

K a r e l l'i teaduslik toodang ei ole mitte suur, kuid seda kaaluvam. On ainult kolm trükitud tööd. Esimene neist on ta väitekiri „De rheumatismo uteri“ a. 1832.

Teine on Hamburgis 1838. a. ilmunud töö Hollandi arsti Herteloupi litotripsia kohta. Dr. Herteloup äratas tol ajal oma põiekivide ravimisviisiga üldist huvi. Vene valitsus komandeeris K a r e l l'i välismaale ennast Herteloupi meetodiga tutvustama. K a r e l l ei kohtanud Herteloupi, sest viimane oli reisidel; samal aastal tuli ta ka Venemaale oma ravimisviisi tutvustama. Vene valitsus määras temale saatjaks K a r e l l'i. Eelmainitud töö on Herteloupi'iga kokkupuutumise viljaks 3). Selles töös soovitab K a r e l l ka lihtrahvast põiekivi-tõve tunnuseiga tutvustada, et ka nad hakkaksid ennemini abi otsima.

K a r e l l'i peatööks on ja jääb ta piimravi. Millal ta selle peale tuli ja seda meetodiliselt käsitlema hakkas, on raske kindlaks teha. Arvata-vasti on see 1850. a. ümber olnud.

Piimravi ilmus esimest korda 1865. a. ühes saksa arstiteaduslikus kuukirjas. Siin tähendab K a r e l l, et ta viimase 15 a. jooksul on konsultatsioonel tihti piimravi ette kirjutanud. 1861. a. teatab ta oma ravist Tübingeni professor Niemeyer'ile, kes võttis selle oma kliinikus tarvitusele ja oli

1) Dorpater Zeitung 1926, nr. 202.

2) Isiklike mälestusi dr. Karellist. Eesti Kirjandus 1926, nr. 11.

3) Mõlemate tööde kohta v. prof. J. Miländer'i ülevaatu samas numbris, lhk. 416.

sellest päris vaimustuses. Ta on piimravist kord ka Peterburi saksa arstide-seltsis kõnelenud, vist 1864. või 1865. a.

Inglise keeles ilmus piimravi Philadelphias 1870. a., prantsuse keeles 1866. a. Ka vene keeles on ta ilmunud, kuid millal, on praegu teadmata.

Karell'i piimravi on teatavas mõttes poolnälgimise või mõõdukuse ravi. Karell saavutas häid tagajärgi sellega südame, neerude, maosoolte, maksa haigustuse ja liigrasvasuse puhul, mis kõik nõuavad mõõdukuse pidamist. Nende korral 4—6 nädalane mõõdukuse pidamine on juba iseenesest haigele suureks kergenduseks. Seda arvab ka uuem Karell'i ravi tundja Joh. Plesch¹⁾: „Kui meie võtame need Karell'i algupärased andmed arvastuse alla, siis on meil siin tegemist küll ainult lämmastiku-, keedusoola- ja kalooriatevaese dieediga“.

Praegu on veel õige palju tumedat selles ravis, mida Karell ka ise heameelega tunnistas. Siiski, piimravi on tänini kindlasti püsima jäänud neil aluseil, mille peale Karell seda 60 a. eest rajas. Ka ennemini tarvitas üks ja teine piimravi, kuid valjult meetodiliselt ja enam-vähem kindlate indikatsioonide põhjal tegi seda esimesena Karell. Sellega tõi ta uue meetodi dieetetikasse, mis praegu paljudes variantides tarvitusel.

Saksa arstiteaduslikus kirjanduses on piimravi „Karell'i ravi“ nime all hästi tuntud. Räägitakse isegi Karell'i päevadest, mida haigeile vahel sekka määratakse. Eriti enne ilmasõda on mitmed saksa teadusemehed Karell'i ravi soovitanud, nagu Lenhartz, Jacob, Strauss ja t.

Mitte üksinda saksa arstiteaduslik ajakirjandus, vaid ka suuremad õppe- ja käsiraamatud sisemeditsiini alalt käsitlevad Karell'i ravi, nagu Mering'i, Mohr-Staehelin'i ja Kraus-Brugsch'i omad, samuti ka südamehaiguste õpperaamatud (Braun, Hofmann, Romberg), kui ka dieeti käsitlevad tööd, nagu Leyden'i, Strauss'i ja Noorden-Salomon'i omad.

Ka inglise teadusemehed pidada tihti piimravi tarvitama. Ta olla isegi Lõuna-Ameerikas tuntud.

Ühe sõnaga *aliquid divini in lacte latet*²⁾.

Sellest ka tuleb, et piimravi ei ole kolletanud kuukirja lehtile unustusse jäänud, vaid teda on alati tarvitatud ja ta on haigeile kergendust ja tervendamist toonud. Veel 1925. a. pühendas Kraus-Brugsch oma suurejoonelises ja mitmekõitelises töös „Sisehaiguste eri patoloogia ja terapia“ kolm lehekülge Karell'i ravile. Piimravi ehk Karell'i ravi on kõige ilma arstide üldomanduseks saanud. Sellepärast hiilgab ka Karell'i nimi parimate kõrval arstiteaduse ajaloos.

Karell'i tööd.

1. De rheumatismo uteri. Dissertatio. Dorpati Livon. 1832. — 2. Vollständige Beschreibung von Baron Heurteloup's Lithotripsie und Lithocnose durch Percussion. Zeitschrift f. d. gesamte Medicin. VII. Bd. Hamburg, 1838. — 3. Über die Milchkur. Vortrag, gehalten im deutschen ärztl. Verein zu

1) Kraus-Brugsch, Specielle Pathologie u. Therapie innerer Krankheiten. IV. Bd., I Hälfte, lk. 1433. Wien—Berlin 1925.

2) Midagi jumalikku peitub piimas.

St.-Petersburg. St.-Petersb. med. Zeitschrift, VIII. Bd. (1865). — 4. De la cure de lait. Archives Générales de Médecine, 1866. Volume II, lk. 513 ja 694).

On the milk cure! Transl. from the autor's manuscript by E. L. Carrick. 24 pp. 8°. Philadelphia, 1870. — Молочное лѣчение. „В.-мед. журналъ“. Aastakäik ja nr. teadmata. — Pimravi. Prantsuse keelest eesti keelde A. Lüüs. Eesti Arst 1926, nr. 11.

Karell'i üle on kirjutatud :

M. Lipp: Karellide suguvõsa. Käsikiri, ilmub edaspidi Eesti Kirj. Seltsi kulul. — St.-Petersburger Zeitung 1882, nr. 138, 139 ja 1886, nr. 231. — A. Lüüs: Philipp Karell'i elu ja tegevus. Eesti kirjandus 1926, nr. 11. — Dr. E. Jannsen: Isiklikke mälestusi dr. Karellist. Eesti kirjandus 1926, nr. 11. — A. Lüüs: Philippe Karell. 120e anniversaire de sa naissance. La Presse Médicale 1926, nr. 89.

Pimravi ehk Karell'i ravi kohta on kirjutatud :

1. Dr. H. Koppel: Die Wirkung der Carellschen Milchkur in einem Fall von Dilatation u. Schwäche des Herzens. St.-Petersb. m. W. 1892, nr. 32. — 2. Eulenburger: Real-Encyclopädie der gesammten Heilkunde. 3. Aufl. V. Bd., lk. 646. Wien — Leipzig, 1895. — 3. Hirschfeld, F.: Die Karellsche Milchkur. Münch. m. W. 1908, nr. 28. — 4. Jacoby, L.: Über die Bedeutung der Karellkur bei der Beseitigung schwerer Kreislaufstörungen und der Behandlung der Fettsucht. Münch. med. W. 1908. — 5. Jacob: Über die Bedeutung der Karellkur. Mitteil. a. d. Hamburger Staatskrankenanstalten. Bd. 8, 1908 und Münch. med. W. 1908, nr. 16, 17. — 6. Lenhartz: Bedeutung der Karellkur. Reisebericht des D. Zentralkomitees f. ärztl. Studienreisen, Bd. VIII. 1908. — 7. Guth, E.: Zur Therapie der Kreislaufstörungen. Karellkur. Prag. m. W. 1908, nr. 42. — 8. Römheld: Die Karellsche Milchkur, ihre Modifikationen u. erweiterte Indikationen. Monatschr. f. phys.-diätet. Heilm. 1909. — 9. Römheld: Milchtage bei Entfettungskuren. Münch. m. W. 1908, nr. 28. — 10. Strauss: Über die Stellung der Karellschen Milchkur in der Entfettungsbehandlung. Med. Klinik. 1910, nr. 13. — 11. Kuttner-Lydtin: Über Karellkuren. Berl. kl. W. 1910, lk. 32. — 12. Goldscheider-Mosler: Über Karellsche Milchkuren. Berl. kl. W. 1910, lk. 32. — 13. Mosler-Kübl: Die Behandlung mit Karellschen Milchkuren. Zeitschr. f. phys.-diätet. Therapie, 14. I. 1910. — 14. Hegler, C.: Stoffwechseluntersuchungen bei der Karellschen Milchkur. Münch. med. W. 1911, nr. 4. — 15. Magnus-Levy: Karellkur, Oertelkur, Widal-Strauss-Kur. Berl. kl. W. 1911, nr. 3. — 16. Barchudaroff, M.: Über die Karellkur. Inaug. Dissert. Berlin, 1911. — 17. His: Die Behandlung pleuritischer Exsud. mittelst Karellkur. Charité Annalen. XXXIV. Jahrg. — 18. His, W.: Zur Anwendung der Karellschen Milchkur bei Herzkranken. Therap. Monatshefte, 26. Jahrg., 1912. — 19. Mohr-Staehelin: Handbuch der inneren Medizin. (in 6 Bänden). Berlin, Springer, 1918—1919. — Karell II. 721, 722, 1009. III 1556, 1566. IV 660. — 20. Prof. Dr. Aug. Hoffmann: Lehrbuch der funkt. Diagnostik u. Therapie der Erkrankungen des Herzens und der Gefässe. 2. Aufl. Wiesbaden, 1920. Lk. 626, 691. — 21. Noorden-Salomon: Handbuch der Ernährungslehre. I Bd. Berlin, Springer, 1920. Lk. 837, 838, 839, 854. — 22. Ernst Romberg: Lehrbuch der Krankheiten des Herzens u. d. Blutgefässe. 3. Aufl. Stuttgart, 1921. Lk. 412, 419, 423. — 23. Kraus-Brugsch: Specielle Pathologie u. Therapie innerer Krankheiten. IV Bd. I Hälfte. Berlin — Wien, Urban, Schwarzenburg, 1925. Lk. 1431—1435. — 24. — A. Jarotzky: Das Kasein der Milch (Quark), als ein Diuretikum. Eine Verbesserung der Karellschen Milchkur bei Herzkranken. Schweizerische med. Wochenschrift 1926, nr. 10.

*

1) Kõik need neli Karell'i tööd on Tartu ülikooli raamatukogus olemas

Resumé français.

Philippe Karell est originaire d'une famille de paysans estoniens de la paroisse de Hageri dans les environs de Tallinn. Son père Jakob était valet sur le domaine de Haibla. En 1791 une demoiselle de Haibla transporte sa résidence de Haibla à Tallinn. On lui donne Jakob comme valet personnel.

Déjà à Haibla les maîtres avaient donné à Jakob le nom de famille du Jakobson. Mais le nom ne lui plait pas et son fils aîné, qui était très doué pour la musique et devient plus tard premier ténor à l'opéra de Moscou, fut connu sous le nom de Karell. Par la suite toute la famille adopta ce nom.

Jakob avait 10 enfants, dont le neuvième est Philippe Jakob, né en 1806, le 10. décembre. — Philippe sortit du gymnase de Tallinn en 1826 et termina ses études de médecine à Tartu-Dorpat en 1832 avec le grade de docteur en médecine. Il entra au service de l'armée et devient en 1832 médecin du régiment de la garde du corps à St. Pétersbourg et en 1840 médecin de l'état-major.

En 1849 Karell est nommé médecin de l'empereur Nicolas I-er. Quand Karell fut présenté à Nicolas I-er, l'empereur lui aurait demandé s'il était allemand, à qui celui-ci lui aurait répondu : non Majesté, je suis estonien et fils de pauvres paysans. — „Estonien, fils de paysans pauvres ? Vous me plaisez d'autant plus. Restez à mon service“.

Karell était médecin de l'empereur Nicolas I-er de 1849 à 1855 et médecin d'Alexandre II de 1855 à 1879. Il est mort le 30 août 1886.

Karell était un de fondateurs de la Croix Rouge russe en 1867. Il était le premier médecin en Russie, qui employât dans le traitement des fractures d'os le pansement d'amidon.

Il était réputé au loin par sa cure de lait. Une mémoire sur la cure de lait parut en 1866 dans „Archives Générales de Médecine.“ Elle été traduite plus tard dans toutes les langues civilisées.

Karell s'est dévoué avec une vive sollicitude à toutes les affaires estoniennes. Il était le centre du milieu intellectuel estonien de Pétersbourg. Avant sa mort Karell a mis à la disposition du gymnase de Tallinn un capital de 5000 roubles, dont le revenu était destiné aux bourses pour les élèves sans fortune d'origine estonienne. Karell était marié avec une française, Marie Lebeau, dont il eut 7 enfants.

Le docteur Gustave Hirsch, médecin de l'empereur Alexandre III et de Nicolas II était le fils d'une soeur du docteur Karell.

Karell est le plus célèbre des médecins estoniens. Sa cure de lait a été adoptée par tous les médecins du monde entier. Son nom brillera toujours à côté des noms distingués de la science médicale.

Piimravi.

Dr. Philipp Karell, T. M. Vene keisri korralline ihuarst.

(Kõne, peetud Peterburi arstiteaduslises seltsis).

[De la cure de lait, par le dr. Philippe Karell, médecin ordinaire de S. M. l'Empereur de Russie. — Mémoire à la Société médicale de Saint-Petersbourg. „Archives Générales de Médecine“, Novembre 1866.]

Arstiline noorus astub ellu oma kutse alal töötama ikka rikkaliku kogu arstimeiga ja suurima usaldusega nende toimesse. Kuid eluteadumused näitavad noorele arstile varsti selle arvatava rikkuse asjatust: tema arstimate kogu väheneb aast-aastalt ja viimati, kui tema vaim aastatega valminud, peab ta tunnistama, et küünepinnast jätkuks peaaegu, et sinna kirjutada kõik arstimid, mida ta oma töös tarvitab.

Kui ma praegu tunnen midagi sarnast ja kui 34 aastase praktiseerimise järel on tekkinud mu hinges mingisugune kahtlus paljude arstimate tervistava toime kohta, siis olen ma, selle vastu täiesti veendunud mõne osa arstimate toimest, millised muudavad ja korraldavad toitmist.

Võimatu on eitada toimet, mida avaldavad mineraalveed, näit. Karlsbadi, Marienbadi, Egeri, Kissingeni, Vichy jne. veed. Kas ei ole me kõik näinud paranevat nende vahendite abil paljusid haigeist, keda me aastate vältel tagajärjetult ravisime, mõnikord isegi samade sooladega, mille arvele kirjutatakse nende veede tervistava toime? Sääraste teadumuste põhjal on igaüks loomulikult vallatud mõttest, et suurelt osalt tuleb ravide saavutusi, milledest kõnelesime, kirjutada nende soollahuste meetodilisele tarvitamisviisile. See on kindlasti tarvilik, on tingimus sine qua non, mida aastasadade teadumused on pühendanud. Ja oleks muidugi asjata, kui haige hakkaks kõige kuulsamaid veesid tarvitama, kuid ei tahaks mitte innuga jälgida neid ettekirjutusi, mis peavad täielikult muutma tema toitmist. Ma ei eralda siin ühtegi õigusega lugupeetud ravi teistest, nagu viinamarjade ja võipiima oma, isegi ka mitte külmvesi-ravi, milline, nagu kõik teisedki, nõuab kindlasti meetodilist tarvitamist, mida juhatab õpetatud praktiku vilunud käsi.

Kui ma täna juhin tähelepanu meetodilisele piimravile, siis teen seda sügava veendumusega, sest arvurikkad paranemised, mis kätte saadud selle ravimisviisiga, on saavutatud suurel osal tänu korrallikule tarvitamisele ja kindlale meetodist kinnipidamisele. Ainult nõnda toimetades on võimalik saavutada imestust äratavaid tagajärgi, mida seltskond oskab hästi hinnata.

Mis puutub eriti piimravisse, siis usun, et tohin oma teeneks lugeda, et olin üks tema kõige tuliseimaist levitajaist nii meil Venemaal kui ka välismaal, toetades suurele hulgale ravidele, mis ulatusid sadadeni.

Olgugi, et teatud arv autoreid on seda ainet käsitleanud, näitab mulle siiski, et ajaloolik kokkuvõte pakuks vähe huvi ja ma piirdun ainult sellega, mis mind isiklikult puutub. Kui ma paljude pikaldaste ja visade haiguste puhul olin katsunud kõik võimalikud arstimid kasutult, tahtsin ma, kui nõnda lubatud on ütelda, piimravi abil vallutada seede-elundeid, seda nii paljude haiguste asukohta. Ma töötasin selleks otstarbeks täiesti isesuguse meetodi välja;

head tagajärjed, mis ma temaga saavutasin, kohustavad mind neid avaldama ja oma ametivendade ees rõhutama selle ravi mõjukust, kui teda meetodiliselt määratakse ja vilunud käel juhitakse.

Kas piima nii kosutavat toimet raskete haiguste puhul tuleb pidada tema puht-toitelisiks omadusiks või hoopis eriliseks medikaalseks jõuks? Nende kahe oletuse vahel kahtlen ma kumbagi nimetamast. Ma eelistan oma paljude katsete põhjal alati piimravi kui esimest abinõu igasuguste vesitõbede puhul, astma puhul, kui see on emfüseemi ja kopsukatarri tagajärjeks, visade erguvalude puhul, mille asukohaks sooled, maksahaiguste (lihtne hüpertrofia, rasv-väärastus) ja üldse toitlushaiguste juhtudel, millised on mõnikord tekkinud mao ja soolte tähelepanemata katarride alusel ja milledele kaasusid häired närvikesetes.

Isegi neil juhtudel, kus vesitõbi oleneb südame orgaanilistest rikestest, vanade maksahaiguste või juba väljakujunenud Bright'i tõve puhul, olen ma sageli konstateerinud väga tunduvald ja kaunis kaua kestvaid paranemisi.

Kuigi üldiselt võib piimravi nimetada toitlusraviks, siiski ei pea sellest järeldama, et teda ei või mujal määrata kui haiguste puhul, mis tekkinud ebamäärasest toitmisest. Sama hästi võiks teda nimetada mõõdukuse raviks, sest ta on väga tänuolik neil juhtudel, millal Valsalva'd¹⁾ oleksid võtnud kõige enne paastumise ja verelaskmise tarvitusele. Vahest oleks kaunis täpis kui ütleme, et toitlus reguleerub meetodiliselt tarvitatud piimravi abil.

Võib olla heidetakse mulle ette, et piim on väga tuntud ja et iga arst tarvitab teda oma nõuete kohaselt. Ma olen nõus sellega, et kõik arstid on küllaldaselt instrueeritud piima kui toiduaine ja vastumürgi tähtsusest, kuid ma kõnelen teadumuste põhjal, kui ütlen, et üldiselt piimravi, piinlikult ja valjult kindlaksmääratud annusteis ette kirjutatud, ei ole küllalt või on õige harva praktiliste arstide poolt tunnustatud kui heroiline ja suveräänne arstim²⁾.

Viimase 15 aasta jooksul, mis ajamerde voolanud, mäletan, kutsuti mind konsultatsioonile juhtudel, mida peeti lootusetuks; ma soovitasin õige tihti piimravi, mille peale ravimise ajal keegi ei olnud mõtelnud. Paljud mu lugupeetud kolleegest võiksid neid tagajärgi tõestada, mida ma saavutasin.

Ma olin juba paljude aastate eest piima tarvitamist ette kirjutanud, kuid ilma, et oleksin korraldanud tarvitamisviisi; ainult vähehaaval jõudsin ma ravi meetodilise käsitlemiseni. Ka mõnede teiste arstide teadumused on aitanud mind mu veendumuses kinnitada.

Kui ma hingusele läinud keiser Nikolai'd tema reisidel saatsin, tulime ühel päeval Tšugujevisse, steppide keskel, 8 kürassiiri rügemendi ja mitme teise väeosa asukohta. Tol ajal möllas seal taudina malaria. Ma leidsin paljud hospitalisaalid vesitõbistega täidetud, enamikul haigeist oli põrn ja maks suurenenud. Oma suureks rahulduseks panin tähele, et iga haige kõrval oleval laual seisis pudel piimaga. Pärast seletas mulle ülemarst dr. Weks, et ta neil haigeil on loobunud igast teisest ravimisest, sest ta oli piimas leidnud selle tõve vastu suveräänse abinõu.

1) Kuulus Itaalia anatoom Bologna, 1666—1723.

Tõlk. täh.

2) Andmete põhjal, mida olen kogunud välismaalt, näib järgnevat, et see ravi on enam tuntud Vene- ja Prantsus- kui Saksamaal. Autori täh.

Teine mu kolleegest, vilunud tegelik arst dr. Behm, kes 4 a. vältel samas hospitalis kus minagi, oli omandanud väärtuslikke teadumusi, kirjutas mulle mingist pahaloomusest soetõvest, mis 1854. a., Jdamaa sõja ajal, Poolaja Leedumaal möllas; ta tõendas, et ei olla saavutanud selle taudi ajal enne tagajärgi kui võttis piimravi tarvitusele; mõnikord on ta ka Ungari veini kirjutanud.

Mu lugupeetud sõber dr. Inosemtzeff Moskvas määras piimravi ise, samuti ka ta arvurikkad abilised. Omal pikal arstilise tegevuse ajal on ta nõndaviisi peaaegu tuhat kroonilist haiget ravinud. Oma töös, avaldatud Moskvas 1857. a. (De la cure de lait), peab ta ennast õnnelikuks nende heade tagajärgede pärast, mis ta selle abinõuga saavutanud ja kinnitab, et ravi mõju on vastuvaidlematu. Siiski tema laseb piima tarvitada ilma et annust täpsalt määraks. Edasi teeb ta vahet piimravi ja piimadieedi vahel, viimast paljude aastate peale pikendades. Inosemtzeff seletab neid õnnelikke tagajärgi, mida ma saavutan, mõõdukate annuste abil, neid minimaalseiks nimetades. Ma arvan tõesti, et reeglipärane käsitlemine on ratsionaalsem: piim seedub paremini, kui teda väikeste lonksena ja ühesuguste vaheaegade järel võetakse. Kui piima lubatakse juua ad libitum, siis saab haige varsti seedehäired.

Olgu lubatud tsiteerida kahte väga huvitavat juhtu, väljavõttena hra Inosemtzeff'i raamatust.

Esimesel juhul (lk. 116) on tegemist noore hektilise mehega, kelle terve perekond, isa, ema, vennad ja õed olid tuberkuloosi surnud. Muude tunnuste hulgas konstateeriti tuberkuloosi pesad kopsutipes. Inosemtzeff pani haige terveks aastaks piimale; selle järel lubas ta temale lisandada kordkorralt mõnda teist toitu. Noor inimene paranes selle raviga; ta abiellus ja on sellest saadik alaliselt püsinud hea tervise juures.

Teine juht on daam, kes liiga suure rasvastuse all kannatas. Tema keha paksus oli teda sundinud oma särke laiendama; ta uppus oma rasvasse. Kõik kiidetud ravid liigrasvastuse vastu olid ebaõnnestunud. — Herra Inosemtzeff oli küll näinud, et paljud kõhnad haiged piima tarvitamise järel paksenesid, kuid ta ei teadnud mitte, et piimal on ka võime vastupidist toimet avaldada. Lootuseta seisundis võttis ta viimaks nõuks piimravi tarvitada; tema suureks rahulduseks ravi krooniti eduga.

1861. a. teatasin ma prof. Felix Niemeyerile, Tübingeni kliiniku juhatajale, sausõnaliselt oma piimravi katseist. Mõne aja pärast kirjutas ta mulle alljärgnevalt: „Ma tänan teid lõpmata selle eest, et teie mulle soovitate piimravi; ma tarvitan teda väga tihti ja ma kiidan teda nii, et see teid naeratama ajab. Kui meie usume sellesse, et on suur hulk tõbesid, mille põhjuseid ei tule mitte teatavate elundite parandatavais häireis otsida, vaid palju enam ebamäärases toitumuses, mille ulatavust ega iseloomu me isegi ei oska defineerida, siis peame küll kummardama piima tervistava võime ees ja lugema tõsiseks teaduse eduks, et selles toiduaines on leitud inimese toitumuse täieliseks ümbermuutmiseks süütu ja samal ajal nii mõjuv vahend. Kuipalju kardetavamad ja julgemad on teised toitumust korraldavad ravid, nagu näit. külmsesiravi, merikümbõlused, mineraal-vesiravi jne., jne. Ma tahaksin küll piimravi samale kohale asetada, mil need mitmesugused vahendidki asuvad. Sest ajast saadik kui teie mu tähelepanu selle ainega kütkestasite, leian ma, et mainitud ravi määramiseks on palju kergem indikatsioone leida kui neile, millest eelpool mainisin. Ma lasen haigeid kaaluda, keda sellele ravile panen, et teatav kontroll oleks; oma tagajärgedest teatan teile.“

Kaks aastat peale selle esimese kirjavahetuse, 1863. a., kui mul juba lähem tutvus hra Niemeyer'iga oli sigenenud, kirjutas ta mulle teise kirja järgnevalt: „Siia juurde lisatud väljavõte ühest haigeloost tõendab sulle mu suurest lugupidamisest, mida ma piimravile annan, ja missuguseid tagajärgi ma olen saanud. Kui sa ühel päeval sooviksid oma arstideseltsis sellest ainest kõneleda, siis võid sa seletada ka neist tagajärgedest, mida sinu raviga on saavutatud Tübingeni kliinikus. Me käisime täpsalt sinu meetodi järele ja haige kaotas 7 päevaga 25 naela oma kaalust. Viimane suurenes teistsuguste ravide puhul mõnikord 2—3 naela päevas; arvud ei peta.“

Haigelugu, millest hra Niemeyer räägib, samuti ka kolm teist sama laadilist, võib leida Th. Schmid'i inauguraal-väitekirjas (Tübingen, 1864).

Asume nüüd oma meetodi üksikasjade juurde. Ma algan ravi harilikult ainult piimaga ja keelan ära igasuguse teise söögi. Ma töötan suure ettevaatusega, määrates haigele kolm või neli korda päevas valjult peetud tunniaegade järel poolklaasi või terve klaas (2—6 untsi = 60—200 gr.) kooritud piima. Piima temperatuur peab vastama haige maitsele. Talvel armastavad haiged enamasti leiget piima, soendatud veevannis, see on, klaas või tass piimaga pannakse nõusse, mis kuuma veega täidetud; suvel eelistavad nad piima keskmise toatemperatuuri kõrgusel. Nad ei pea piima mitte ühe söömuga jooma, vaid aegapidi ja väikeste lonksega, nõnda et sülg ennast piimaga küllaldaselt segaks.

Ei ole tarvis tähendada, et piim peab olema kõigiti hea. Linnalehmade piim reageerub harilikult hapukalt, kuna maal toidetud lehmade oma on parem, sest tema reaktsioon on peaaegu alati nõitraalne.

Kui haige seedib piima hästi, mida tõendavad kõvapooldes väljaheited, siis suurendan ma vähehaaval annust. Esimene nädal on kõige raskem mööduma, kui haigel ei ole kindlat tahet ega sisemist usku tervenemiseks. Siiski, peaaegu alati jõuab teise nädala vältel niikaugemale, et haige tarvitab kaks pudelit piima päevas.

Kui ravi korralikult käimas, siis joob haige 4 korda päevas piima, kell 8 homm., kell 12 lõunal, kell 4 ja kell 8 õhtul. Kui haige soovib, siis võin ma tunniaegasid muuta, kuid ma nõuan kindlat vaheaegade pidamist. Nõnda on haige uue paksenemise eest kaitstud. Ta võib nelja tunni järel oma isu rahuldada ja olles nüüdsest peale veendunud, et ta seisab tõsise ravi all, jälgib ta ettekirjutusi palju täpsamalt. See ei juhtuks kahtlemata mitte, kui arst ütleks temale: „Jooge piima millal teie tahate ja kuipalju teie süda kutsub.“

Haiged ei kaeba millalgi ei nälja ega janu üle, kui nad alluvad arsti määrusile, olgugi, et esimesed annused näisid neile minimaalsed olevat. Kui keegi tõsist haigust põdev isik nelja tassi kooritud piima asemel jookks neli suurt klaasi täit otsekohe lüpsilt toodud piima, siis võib kindel olla, et ta seda hulka ei suudaks ära seedida ja tema usaldus ravisse oleks juba alul kõigutatud.

Mind kutsuti 6 aasta eest kindrali proua B... juurde. See daam pödes juba neli kuud kõhulahtisust oksendusiga, mis olid võtnud pikaldase iseloomu. Seda tõbe peeti krooniliseks maosoolte-katarriks. Haige oli äärmuseni kõhnenenud ja ta maks oli rasv-väärastunud. Ta oli ka siseverejooksude all kannatanud. Nõupidamisel, mis mul oli kahe vilunud tegeliku arstiga, panin ma piimravi kui „refugium unicum“ ette. Härrad kolleegid vastasid mulle: meie

oleme seda ravi mittel korral katsunud, kuid daam ei kannata.“ „Aga kuidas olete teie seda ette kirjutanud?“

Selle peale sain teada, et haige oli mitu korda päevas suuris annuseis piima joonud ja selle juures veel puljongi ja teisi kergemaid sööke tarvitanud. Meie otsustasime kõik ühel meelel veel kord piimravi katsuda, kuid palju meediliselisemalt.

Ma käskisin esimesel päeval võtta kolm korda kooritud piima, igakord neli supilusika täit, aga midagi, absoluutselt mitte midagi peale selle. Tollest hetkest peale jäid oksendamised ära ja isegi diarröad kadusid kolmandal päeval. Väljaheited omandasid hariliku kuju ja normaalse paksuse, mille sarnaseid haige ei olnud aasta jooksul näinud. Teise nädala lõpuks võis ta raskuse ta tarvitada kaks pudelit piima päevas. Kokku võttes võib öelda, et haige paranes täielikult ja elas veel palju aastaid.

Oleks eksitus uskuda, et ülepea niisugust toimet võiks saavutada millegi muu toidu väikeste annuste tarvitamise abil. Ma oleu haigeid pannud, neile väikesis annusis ette kirjutades puljongi, saia ja vesiravile; ma ei ole sel puhul ometegi mitte samu rahuldavaid tagajärgi saanud. Piimravi saavutused ei olnud mitte kunagi nii otsustavad, kui ma piimale lubasin lõunaks lisandada mõnesuguseid teisi aineid. Mõnikord, kui haiged olid juba jõudnud kuni 10 või 12 klaasi piimani päevas, märkasid ma nende haiguse halvenemist. Pidin siis ravi uuesti algusest peale hakkama, neile väikesi annuseid määrates.

Alul on haigel tihti kõhukinnisus, mida ma pean heaks ennustuseks. Piima vedelad osised resorbeeruvad hästi ja kiiresti ja et haige janu puudusel teisi jooke ei tarvita, siis on ta väljaheited kompaktsed ja väga kõvad. Niisugusel korral võib järele aidata vee või kastoröli klistiiriga või vähese rabarberi annusega. Isikud, kes gaaside all kannatavad, vabanevad selle raviga neist varsti. Kui kõhukinnisus visa lahkuma, siis lasen ma ravi vältel hommikuti piimale natuke kohvi lisandada, kella nelja paiku keedetud ploome või ühe küpsetatud õuna anda. Kui gaasid või kõhulahtisus algavad uuesti, siis tähendab see, et piim oli liiga rasvane või ta annus liiga suur. Kui diarröa ei olene soolte trakti ulkustest, siis tervistub ta kergesti ravi kindla läbiviimise korral.

Palavik ei ole ravile vastu-indikatsiooniks.

Kui haige januneb, siis luban ma talle juua vett või ka loomulikku Seltz'i¹⁾ vett. Avaldab ta kindlat soovi kõvemate toitude järele, siis luban ma temale teisel või kolmandal nädalal natuke saia soolaga või väikese tüki-kese soolatud heeringat. Kella nelja paiku, haige hariliku lõuna ajal, võib ta nagu hommikulgi natuke saia soolaga süüa. Siis annan ma haigele ka kord päevas puhta piima asemel piimaga tangusuppi. Peale niisuguse ravi, mis 5—6 nädalat vältab, võib seda olude kohaselt muuta: piima antakse ainult kolm korda päevas ja lõunaaine valmistatakse niisugune, mis vastab ülesseatud eesmärgile.

Kõige suuremat vastuseismist ravile olen ma leidnud peaaesjalikult haigete eneste poolt. Selle põhjuseid on kerge mõista. On keegi pikaldast haigust põdev isik juba suure hulga mitmesuguseid raviseid läbi katsunud, kuid ta tervis ei ole mitte paranenud; talle pannakse veel piimravi ette; tema arusaamise järele ei või viimane midagi anda, sest see tähendab ta kujutelmis:

1) Seltz on väike linn Alam-Elsassis. Seltersi nimi on ebaõige.

„Teie olete kadunud! Ei ole enam lootust Teid arstimeiga päästa.“ Juhtus isegi mõnikord, et närvilised haiged tõsiselt hirmunud olid ja palusid enestele järelemõtlemiseks ja ravi otsustamiseks aega anda.

Haiged heidavad üldiselt ette, et piim olla neile alati vastumeelt olnud ja et nad teda ei seedivat: üks sellepärast, et ta olla alati maksahaigust põdenud; teine, et ta suitsetavat; kolmas kardab nälga surevat või tõendab teda juba katsunud olevat, kuid halva toime pärast, mida sellest tundis, ei olla võinud edasi võtta. Lõpuks küsib haige: milleks võiks piimravi hea olla, kui teised arstimid ainult nõrgalt või sugugi ei ole mõju avaldanud.

Mu vastus selle peale on: „Piim on igaihele kergesti seeditav toiduaine, kuid ta olgu hea ja teda antagu ettevaatusega ja läbimõeldud annuseina; piim on inimese esimene toit ja västsündinu ei ole millalgi hea piima kohta vastumeelsust avaldanud. Nälga surra isegi siis, kui muud midagi ei sööda kui piima, on otse võimatu; on ka rahvaid olemas, kel teisi toite ei olegi. Piimas on kõik olused ühendatud, mis on tarvilikud meie organismi toitmiseks; pealegi assimileerub seesinane aine kergesti. Viimaks lisan ma juurde, mis pikaaja teadumus mulle näidanud, et piim on teatavaile haigusile energiline arstim ja et iseäralisil juhtudel eelistan ma teda igale teisele vahendile“. Isikliku veendumuse põhjal, mis toetub tõsiasiule, võin kinnitada, et ma õige harva ei suutnud haige usaldust võita ja teda oma nõuandeid jälgima panna. Suurimal hulgal juhtudel, nimelt vesitõbiseil, leidsin ma ikka rahuldust, sest varsti külvast haige ise, tema vanemad või sõbrad mind oma harilikkuete kiitusega üle, mida meie nii tihti siis näeme, kui haige meie ettekirjutuste järele tunneb kohe head toimet, kuna selle vastu halvasti lõppenud juhtudel, kus me siiski mõnesugust tänu oleme ära teeninud, olgu see kas või ainult meie anduvuse või enesesalgamise eest, ei olda mitte kaugel sellest, et meid kivega surnuks heita.

Enne kui indikatsioonide ja vastuindikatsioonide juurde tuleme, olgu mulle lubatud siin mõned haigusjuhud ette tuua, keda jälginud kas ma ise või paljud mu kolleegest, kes hästi tuntud kui osavad ja usaldatavad tähelepanijad. Ma tõin ülal mõned näidised¹⁾ pikast haiguslugude reast, millede arv vähemalt 200, kus piimravi piinlikult ja ilma teiste arstimate tarvitamata andis mulle üllatavaid häid tagajärgi, iseäranis lootusetuil juhtudel ja seal, kus teised tuntud arstimid jäid mõjuta.

Ma olen siiski kaugel sellest, et tõendada, nagu tuleks selle ravi kui kõikvõimsa panatseumi peale vaadata ja ma kahetseks lõpmata, kui keegi peaks püüdma teda niisuguste liialduste abil mõõdukate ja tõsiste tegelikkude arstide silmis diskrediteerida.

Kui minult küsitakse, missugune nende ainete hulgas, millest koosneb piim, on see, millise arvele tuleb kirjutada tema tervistav toime: kas valgu, suhkru, soolade, rasva või sellele iseäralisele vahekorrale, mis valitseb nende mitmesuguste ainete vahel. Kui minult edasi küsitakse, missugust nime ma tahaksin sellele ravile anda: kas higile ajaja, kusele ajaja, lahustaja või tooniline. Ma tunnistan, et mul õige raske oleks sellele vastata.

Võib olla teised isikud võivad seda kord teha . . . ; võib olla on mul ühel heal päeval juhus õige täpsalt piimravi toitu ja väljahaiteid kontrollida,

1) Kõik haiguslood on välja jäetud. Tõlk. täh.

ja nii küsimust otsekohe toime tagajärgede uurimise abil lahendada. Kuid ravimiskunst jääks väga ahtraks, kui meie piirduksime ainult nende arstimeiga, mille toimet meie kuni viimase peensuseni võime kontrollida. Ja arstid, kes oma haigete ravimisel alluksid sarnseile kitsendusele, näeksid varsti, et nad on viidud täielikule tegevusetusele.

Tõepoolest, on küll ainult väike arv arstimeid, mille toimeviis meile selgesti aru saadav. Paljusid arstimeid, nagu digitaalset, kiniini ja t. tarvitati eduga enne kui ka pärast seda, kui nende toime põhjused organismisse ära tunti.

Piimravi mõistmiseks oleks ehk kasulik, kui me täiesti terve isiku sellele ravile asetaksime ja täpsalt kontrolliksime ta toitmist ja sellega ühenduses olevaid nähte. On väljaspool kahtlust, et kui keegi inimene, selle asemel et süüa mitmekesiseid harilikult tarvitusel olevaid toite, piirdub ainult kõige loomulikuma ja lihtsamaga, ta peab siis ennast tundma teisis elutingimusi; ta ei saa mõne aja järel olla too, mis ta oli enne. Ma lähen veel kaugemale: ma kinnitan, et kõigi muutvate ja korraldavate meetodite hulgas ei ole ühtegi, mis a priori enam kindlustust lubaks haige konstitutsiooni täielikuks ümbermuutmiseks kui piimravi. Olgugi et säärase uurimuste tagajärjed mulle ülihuvitavad, tunnistan et ma neist ootan vähem selgitust kui kontrollist, millest juba rääkisin, see on toitute ja väljaheidete, kaalu ja temperatuuri kontrollist, mis käib haigete kohta, kes allusid eduga piimravile. Kui me isegi täielikult mõistaksime mõne arstimi füsioloogilist toimet, siiski ei järgneks sellest igakord veel mitte selge indikatsioon tema ühe või teise haiguse juhul tarvitusele võtmiseks. Ma ei teaks vähemalt ühtegi nimetada, mis sel kombel oleks selge silmaga praktikute usalduse võitnud.

Ma jõuan lõpuks piimravi indikatsioonide ja vastuindikatsioonide juurde, sest neid määrates olen ma suutnud sellele tööle praktilise tähenduse anda. Selles suhtes piirdun ma lihtsalt paljude katseliste ja raviliste tagajärgede hariliku loetlusega, millest juba räägitud.

Kokku võttes üldiseid nähte kõigi haigete kohta, kes mul või teistel arstel tervistusid või paranesid, pean ma nimetama vere vaesumist kuni kõige kõrgema kraadi vesiveresuseneni; üldist vesitõbe; ebamäärast närvilikkust, mis võtab hüsteerilise või hüpokondrilise vormi; visa düspepsiat, mis ei olene ei maolimanaha katarrist, ei ulkustest ega ka vähist; edasi katarrilisi, röimaatilisi ja podagralisi tõbesid; närvilisi hooge ja düspepsiat, mis ei olene ühest haigest kohast, vaid vedelikkude kvantitatiivsest ja kvalitatiivsest ebamäärasusest või kui veel selgemalt kõneleda, konstitutsionaalsest haigustusest. Mida selgemini oli lokaliseerunud haiguse põhjus seede-elundeis, seda suurem tahtmine oli mul seda ravi katsuda: nõnda tervistasin või parandasin ma märksalt pikaldasi suudõne, kurgu ja söögitoru haigusi, samuti maolimanaha eksultseeratsioone ja teisi sellesarnaseid seedekanali haigusi. Niisuguste kõhuhaigete hulka (*sit venia verbo*) kuulus suurim osa neist mainitud 200 juhust ja nende puhul näitasid rahuldavad tagajärjed ennast väga lühikese aja jooksul: kurb haige muutub rõõmsaks, kollane ja hall näojume omandab elavad värvid, suur kõht väheneb ja järjekult kaovad ka mitmed teised kannatused; ühe sõnaga, haige tunneb, nagu ülal öeldud, ennast noorenevat.

Isegi sel puhul, kui haiguse asetus ei olnud nii selgesti teada ja sellest hetkest peale kui miskisuguse organi haigus, visa alluma igasugusele ravimisele, võis ometegi oleneda põhjusest, mis peitub elundeis, katsusin ma alati piimravi;

ma saavutasin tervistavat toimet juba sellega, et ma dieeti korraldasin ja kõrvaldasin halva toitmisviisi.

Minu ja paljude teiste arstide teadumused näitavad paranemisi ja isegi peaaegu täielikku head enesetunnet südame orgaaniliste haiguste puhul, neerude kaugele jõudnud väärastusil jne. Seda tähele pannes, et südame hüpertrofia ja peaaegu-tursed, mis sellele järgnevad, samuti ka bronhide limanaha paistetus, ei ole muud kui kõhuõõne sagedased vereringe-häired, muutsin ma piimravi olude kohaselt vererikaste ja pletoorse isikute jaoks. Tuiksoonte rasv-väärastus ja sellest tingitud rebenemine, mis osutub tihti rabanduste põhjuseks: ma usun, et ma olen siin leidnud ühe täpsa indikatsiooni piimravi tarvitamiseks.

Ma ei või tõendada, et konstitutsionaalne nõrkus oleks olnud kõikide haigete üldine iseloomustav tunnus või et nad kõik oleksid suurt kõhetust üles näidanud, mis teeb igasuguse tõsise ja nõrgendava ravimise võimatuks.

Ma olen piimaga ravinud ka sääraseid isikuid, kelle välimus oli õitsev, lihased head, pulss täidlane, isikuid, kellele soovitatakse harilikult mõõdukuse pidamist, kes eduga mõrudaid- ja mineraalveesid tarvitasid, et paksunemiseist ja rabandusist pääseda.

Edenenud tuberkuloosi vastu ei ole meil ühtki arstimit. Juhtudel, kus see haigus soolte tuberkuloosiga tüsistus (komplitseerus), ei ole minagi võinud piimravist ühtki head tagajärge konstateerida¹⁾.

Palavik ei ole mitte vastu-indikatsiooniks. Siiski on niisugusel korral ravi määramisel suurimat ettevaatust tarvis; alul ei tule annuseid liiga ruttu suurendada, et haiged ei jookse rohkem kui nad suudavad seedita.

Ma võtan kokku: Keeldun kindlasti kuulutamast piima kui panatseumi; siiski ei väsi ma kinnitamast, et krooniliste juhtude arv, kus täie usaldusega võisin piimravi määrata, on õige tähelepanev ja suurem sellest arvust, kus ma lootsin häid tagajärgi saada, tarvitades mõnda teist arstimismeetodit.

*

J ä r e l s õ n a.

Karell'i „De la cure de lait“ tõlkes on välja jäetud kõik haiguslood, sest neil ei ole praegusel ajal enam tähtsust; pealegi on Karell oma töös juba kõik ära ütelnud, mis haigusloodki sisaldavad. Haiguslugusid on 15, neist 11 pikemat, neli õige lühikest. Neist on 5 Karell'i, 2 Hirsch'i oma, 5 Niemeyer'i kliinikust ja 3 Karell'i tuttavate arstide omad.

Tõlkida olen püüdnud täpsalt, kuid selle juures eesti keelele mitte liiga tehes. Tekst on tõlgitud täielikult.

Prof. A. Lüüs — Tartu.

1) Siinkohal teeb Karell joone all pika tähenduse, milles ta tuberkuloosihaigeile kiidab kumõssi. Tõlk. täh.

A-5089

i